

II. PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA

Alberto Germanò, Eva Rook Basile, *La disciplina comunitaria ed internazionale del mercato dei prodotti agricoli*, G. Giappichelli Editore, Torino 2002, ss. 335.

Recenzowana praca dotyczy wspólnotowej i międzynarodowej problematyki rynku produktów rolnych, a jej autorami są znani i uznani prawnicy-agrarzyści, profesorowie uniwersytetów w Rzymie oraz w Sienie. Nie trzeba bliżej uzasadniać, jak ważna jest to problematyka z punktu widzenia polskiego Czytelnika, u progu członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Rozważania zawarte w książce mogą stanowić doskonały punkt odniesienia dla oceny polskiego ustawodawstwa oraz dorobku doktryny. Niewątpliwą zaletą pracy jest ukazanie organizacji i funkcjonowania rynku produktów rolnych nie tylko w aspekcie wspólnotowym, ale także międzynarodowym.

Książka włoskich autorów jest monografią prawniczą, aczkolwiek nie brakuje w niej odniesień do ekonomii oraz polityki. Rozważania oparte są na bardzo bogatym materiale normatywnym, przede wszystkim na aktach prawa wspólnotowego i międzynarodowego. W niezbędnym zakresie Autorzy odwołują się także do wewnętrznego ustawodawstwa włoskiego. Wprawdzie praca dotyczy problematyki rynku rolnego, ale zaprezentowanej na bardzo szerokim tle legislacyjnym i doktrynalnym. Zawiera ona podstawowe informacje z zakresu wspólnej polityki rolnej, w tym także polityki strukturalnej w rolnictwie. Dzięki takiemu ujęciu Czytelnik otrzymał w miarę całościowe i obszernie opracowanie współczesnych problemów wspólnotowego i międzynarodowego rynku produktów rolnych, obejmujące należycie dobrany i usystematyzowany zestaw zagadnień szczegółowych.

Książka, zgodnie z tytułem, składa się z dwóch części.

Część pierwsza, zatytułowana „Wspólne europejskie prawo rolnictwa”, jest bardziej rozbudowana. Zawiera ona siedem rozdziałów dotyczących zagadnień z zakresu problematyki europejskiej uszeregowanych od najbardziej ogólnych do szczegółowych. Tę część otwierają rozważania poświęcone instytucjom wspólnotowym (rozd. I) oraz wspólnotowemu systemowi źródeł prawa (rozd. II). Są tu przedstawione kwestie poruszane zazwyczaj w opracowaniach dotyczących prawa europejskiego (np. Parlament Europejski, Komisja, stosunek między prawem wspólnotowym a prawem wewnętrznym, europejski system prawny itd.). Następne trzy rozdziały dotyczą wprawdzie problematyki ogólnej, ale związanej już bezpośrednio z rolnictwem i wspólną polityką rolną. Omawiane jest w nich wspólnotowe pojęcie rolnictwa i produktu rolnego (rozd. III), swoistość prawa wspólnotowego dotyczącego rolnictwa (rozd. IV) oraz wspólna polityka rolna (rozd. V). Wyłącznie problematyki rynku dotyczy kolejny rozdział VI, którego ramy tematyczne wyznacza tytułowe wyrażenie „od wymiany produktu do odpowiedzialności producenta”. Wiele kwestii w nim omówionych raczej nie jest bliżej poruszanych w polskiej literaturze. Tę część książki zamykają rozważania dotyczące wspólnotowej polityki środowiska (rozd. VII) oraz prezentacja, na tle prawa wspólnotowego, prawa własności, wolności przedsiębiorstwa i autonomii kontraktowej (rozd. VIII).

Na drugą część książki, zatytułowaną „Międzynarodowe prawo rolnictwa”, składa się sześć rozdziałów. Otwiera ją rozdział poświęcony źródłom międzynarodowym prawa rolnego (rozd. I). Są tu prezentowane normy traktatowe dotyczące rolnictwa, niektóre konwencje „rolne”, a także relacje między prawem międzynarodowym (traktatowym) a prawem wewnętrznym oraz bezpośrednie skutki norm międzynarodowych w zakresie prawa wspólnotowego. W kolejnych rozdziałach poruszane są już zagadnienia szczegółowe, tj. od GATT do WTO (rozd. II), Układ z Marrakeszu i Porozumienie w sprawie rolnictwa (rozd. III), Porozumienia w sprawach środków sanitarnych, fitosanitarnych i w sprawach norm technicznych (rozd. IV) oraz Porozumienie TRIPs o znakach geograficznych (rozd. V). Tę część pracy wieńczy przedstawienie polityki współpracy między Wspólnotą Europejską a krajami ACP (rozd. VI). Całość roz-

ważań zamykają bardzo rozbudowane i bogate w przemyslenia konkluzje, ujmujące rynek produktów rolnych w ramy wyrażenia „między globalizacją a lokalizacją” (*localizzazione*).

Już powyższy przegląd wskazuje, jak bardzo bogata jest treść pracy. Ukazuje ona wyraźnie wpływ prawa międzynarodowego na wspólnotowe prawo dotyczące rynku produktów rolnych. Zawarte w niej rozważania prowadzą do wniosku, że nie można przedstawiać wspólnotowej problematyki tego rynku w oderwaniu od regulacji międzynarodowych.

Należy podzielić pogląd uznający olbrzymią rolę rynku w kształtowaniu się regulacji dotyczących rolnictwa. Już samo słowo „rynek”, zdaniem Autorów, wydaje się być centrum, wokół którego krąży cała konstrukcja europejska i światowa. Nie jest to tylko miejsce, w którym dokonywane są transakcje handlowe (dziś jest to przestrzeń bez granic). Rynek w coraz szerszym zakresie staje się osnową stosunków prawnych, u podstaw których leżą nowe regulacje, nowe kontrakty, nowe dobra itd. Dostosowywanie prawa wspólnotowego i międzynarodowego do wymagań rynku może prowadzić do naruszania fundamentalnych wartości, także wolności i praw człowieka. Czy wymienione systemy prawa uwzględniają wspomniane wartości? Takie ukierunkowanie, jak piszą Autorzy, może być upatrywane w procesie ewolucji Wspólnoty, która regulując rynek stopniowo przesuwa akcent z dóbr-przedmiotów obrotu na podmioty-autorów obrotu.

Na uwagę zasługują rozważania dotyczące globalizacji oraz konieczności uwzględniania aspektu lokalnego. Sam problem globalizacji w odniesieniu do rolnictwa został już szerzej opracowany w literaturze włoskiej¹. Ciekawe jest natomiast ujęcie rynku produktów rolnych „między globalizacją a lokalizacją”. System globalny zakłada wprawdzie istnienie gospodarki bez granic, ale nie narusza systemu prawnego poszczególnych państw. Wymaga wprowadzenia odpowiednich reguł zarówno na poziomie międzynarodowym, jak i na poziomie lokalnym. Rozwój lokalny jest dopełnieniem procesów globalizacyjnych. Rolnictwo, z racji przestrzennego charakteru produkcji, jest mocno powiązane z warunkami lokalnymi. Jego rozwój rzutuje na kondycję gospodarczą danego regionu czy nawet kraju i ostatecznie umożliwia procesy globalizacji. W rzeczywistości, jak stwierdza się w książce, globalizacja i lokalizacja powinny być ujmowane jako aspekty przeciwne i jednocześnie komplementarne tego samego zjawiska, tym bardziej w odniesieniu do rolnictwa stanowiącego istotny składnik terytorium.

Czy wspólnotowe prawo rolne jest prawem specjalnym (*diritto speciale*)? To pytanie Autorzy formułują po przedstawieniu swoistości wspólnego europejskiego prawa dotyczącego rolnictwa. Bez wątplenia, jak zauważają, regulacja odnosząca się do tego sektora różni się w wielu kwestiach od regulacji innych dziedzin gospodarki. Swoistości charakteryzują już samo wydawanie aktów prawnych w zakresie produkcji i handlu produktami rolnymi (art. 37 Traktatu), jak i pomoc państwa dla sektora rolnego (art. 36 Traktatu). Dopóki będzie istnieć przepis podobny do ostatnio wymionego, to – zdaniem Autorów – wspólnotowe prawo rolne zachowa, z punktu widzenia zasad, swoją szczególną tożsamość. Będzie tak z powodu odrębności rolnictwa od przemysłu czy innych dziedzin gospodarki, z uwagi na naturę produktów oraz ogromne rozproszenie gospodarstw. Dlatego stwierdzają, że odpowiedź na powyższe pytanie nie powinna być inna, niż potwierdzająca. Przy okazji należy jednak zauważyć, że Autorzy nie poruszają kwestii autonomii wspólnotowego prawa rolnego. Co więcej, wykazując specjalny charakter tej dziedziny prawa, w pracy posługują się przede wszystkim terminem „wspólne europejskie prawo rolnictwa”.

Dla polskiego Czytelnika recenzowana praca jest nie tylko źródłem informacji o regulacjach wspólnotowych i międzynarodowych rynku produktów rolnych. Zmusza ona do patrzenia na proces dostosowywania polskiego prawa rolnego do prawa wspólnotowego w znacznie szerszej perspektywie uniformizacji prawa, z uwagi na regulacje międzynarodowe dotyczące rolnictwa.

Roman Budzinowski

¹ Zob. np. A. Jannarrelli, *Il diritto dell'agricoltura nell'era della globalizzazione*, Bari 2001.